

Vélemény Balázs Zoltán MTA Doktori értekezéséről

A hatalmi ágak elválasztásának elve. MTA 2018.2010.oldal.

Szabó Máté, MTA doktora ELTE ÁJK PTI

Balázs Zoltán a politikatudomány több területén a nyolcvanas évek végétől publikált fontos problémákat elméleti szempontból körüljáró tanulmányokat és monográfiákat, amelyek az adott szakterületeken megkerülhetetlen jelentőségűek a magyar szakirodalomban. A legitimáció, a bizalom, a hatalom, a politikai értékek stb. területein újszerű kérdésfelvetéseket fejtett ki. Jelen munkája életművének ezt a vonalát folytatja a hatalmi ágak elválasztásának problémája kapcsán. Az alcímben a „klasszikus felfogás védelme „ szerepel. Ez a logika a „jó kormányzás”(5.o.) területén keresi a választ , ahol nincsen olyan konszenzus(6.o.), mint pl. a szerződéselméletekben ezen a területen. Szerinte hagyományosnak a hatalommegosztás elméletének a „fékek és ellensúlyok, a hatalmak elválasztása, a joguralom” problémáinak a mai kihívásokra adott válaszait tekinthetjük, amely új tartalmakkal tölti fel a hagyományos elméleteket, a „jól artikulált kormányzat”(6.o.) szempontjából.

A hatalommegosztás elve ma az USA ban és Európában egyaránt komoly támadásoknak van kitéve, s ezen viták feldolgozására vállalkozik az értekezésben a szerző(7.o.).A hatalommegosztás, mint Max Weber nyomán megállapítja a „hatalomhoz”(8.o.) kötődik. A mű tagolása;

- aktuális elméleti viták bemutatása
- az igazolás kérdése
- kormányzattani szempontok kifejtése
- összefüggése a hatalomfelfogással
- alkotmányos felülvizsgálat(alkotmánybíraskodás) kérdése
- kivételes állapot
- föderalizmus problematikák.

Fontos itt megjegyezni, hogy a jelen dolgozat monográfiaként megjelent angol nyelven 2016-ban, mert az MTA doktora cím odaítélésében a nemzetközi tudományos életben való aktív részvétel és jelentős publikációs teljesítmény egyaránt követelmények. A szerző magyarul külön tanulmányt szentelt Bibó István hatalommegosztási koncepciójának is.

A munka a nemzetközi szakirodalom széles diapozonját mutatja be, de elsődlegesen az angol nyelvű szakirodalmat használja. Így viszont lényegében kimaradnak a francia és a német nyelvű szakirodalom néhol fontos meglátásai, amelyek pl. a föderalizmus kérdésében nem jelentéktelenek. Fichte, Kelsen, Luhmann az értekezésben idézett írásai nem a mai német szakirodalom megfelelő reprezentánsai, holott annak több fontos mai képviselőjének, így Wolfgang Merkelnek, aki a demokrácielméletekkel foglalkozik, a föderalizmus és a hatalommegosztás kapcsolatáról publikált írásai angolul is hozzáférhetőek. A pluralizmus és a hatalommegosztás kapcsolatát vizsgáló több kanadai szerző Rawls-tőle csak az igazságosság elméletét használja fel az értekezés, pedig más munkái is figyelmet érdemeltek volna a téma szempontjából -, Taylor és Kimlicka sem szerepelnek a hivatkozások között. A görög nevet viselő de angolul publikáló Tsebelis vétóhatalmi koncepciója sem kerül tárgyalásra a szakirodalmi áttekintésben.

A dolgozat meglepő módon nem szentel figyelmet a posztkommunista átmenetek problémáinak sem, ahol pedig a hatalom egységéből annak megosztására való áttérés érdekes tapasztalatokat produkált(pl. *The Routledge Handbook of East European Politics*, Edited by Adam Fagan-Petr Kopecky,

London and New York ,Routledge.2018 Political Institutions, 53-155.o.), amelyek nem közömbösek az elmélet számára sem.

Nem használja fel a dolgozat az összehasonlító politikának a hatalommegosztással kapcsolatos elméletileg releváns vonulatát , Lijphardt, Sartori, Daalder és mások munkáit, kutatási eredményeit sem.

A szakirodalomnak ezért egy meglehetősen szelektált és szűrt, a saját koncepcióját alátámasztó eredményeket és vitapontokat gyűjti össze a munka nem merítve ki a más vonulatok által előtérbe állított egyensúlyi és megosztási hatalomkonceptiókat,és eltekint a rational choice és a játékelméleti szempontok következetes érvényesítésétől is.

Ugyancsak elgondolkodtató, hogy olyan érdekes föderáció- szerű nemzetközi intézményes modellekben felvetődő hatalommegosztási problémakörök, amelyeket pl. az EU fejlődése és visszafejlődése kapcsán a nemzetközi szakirodalom előterében állnak napjainkban, nem kapnak megfelelő figyelmet az érvelésben, mint a demokrácia és a hatalmi egyensúly és hatalommegosztás a globális és regionális térben, a nemzetközi szervezetekben.

Igy a hagyományos nemzetállami keretek között marad az érvelés.

A klasszikus elméletekből szinte csak Rousseau, Hobbes, Locke és Montesquieu kerülnek elő, de nem említi és nem is használja fel az értekezés a hatalommegosztási problematika olyan klasszikusait sem mélységében, mint Althusius, Machiavelli, Kant, Hegel, Constant és Tocqueville avagy J.C. Calhoun munkái, akik a hatalommegosztási elméletek szempontjából oly fontos klasszikus kérdésfelvetéseket és újításokat képviselnek a politikaelmélet történetében.

A fent említett hiányosságok mellett a dolgozat gondolatmenete megáll a saját maga kialakította referenciák körének eléggé zárt erőterében, és onnét érdekes és hasznos kérdésfeltevésekre tekint ki

.De a további kutatások és a teljesebb szellemi körkép a szakirodalom más, fent említett más irányait is felölehetnék, illetve a monografikus kidolgozás is ilyen irányú bővítéssel járhatna.

Az olvasás során persze egy sor kérdés is megfogalmazódik a szerzőhöz;

Vajon miért éppen M.J.C. Vile elméletéből indul ki, pedig Bellamy vagy Ackermann elmélete talán inkább alkalmas lenne kiindulópontként?

A nem választott, de a hatalmak megosztása szempontjából releváns új ellenőrző szervek, a különféle professzionális legitimációval rendelkező ellenőrző hatalmak (ombudsman, kisebbségi szószóló, adatvédelmi biztosok) a klasszikus hatalommegosztási elmélet kereteit feszegető problémáit miért nem az európai politikai rendszerek összehasonlításából fejti ki, hisz az USA alkotmányosságában ezek eléggé idegen testek?

Az értékrendek és a politikai rend valamint a hatalmi ágak kapcsolatának elemzése fontos problémákat állít előtérbe a parlamentarizmus elmélete szempontjából, amely talán bővebb kifejtést érdemelt volna.

A hatodik fejezet(170-198.o). a szürke zónák, az alkotmánybíráskodás, a közigazgatási rendszerek és a föderalizmus hálózati kapcsolatrendszerében talán túl sok problémát sűrít össze és ez minimalista megközelítéshez vezet ,hiszen az alkotmánybíráskodás mindössze öt oldalt kap!

A befejező rész(198-202.o.) nagyjából sikeresen igyekszik összefoglalni az elért eredményeket , sőt sikerült benne még bizonyos új szempontokat is felvetni.

Az értekezés a szerző addigi munkásságát továbbfejleszti, és új szintre emeli, új tudományos eredményeket hoz , eredeti , s ezért véleményem szerint alkalmas az MTA doktora cím odaítélésére.

Kiegészítő és kritikus megjegyzéseim elsődlegesen a további kutatás, illetve a magyar monográfia előkészítéséhez való hozzájárulások szándékával íródtak.

Az MTA doktora cím odaítélését fenntartások nélkül támogatom.

Szabó Máté

Budapest 2019. április 22.